

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav východoevropských studií

Bakalářská práce

Kateřina Tesařová

**Michail Gorelov:
jeho dílo a stopa v Československu**

Mikhail Gorelov:
his work and trace in Czechoslovakia

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. PhDr. Hanuši Nyklovi, Ph.D. za jeho ochotu, trpělivost, cenné rady a pomoc při vypracování práce. Taktéž děkuji Mgr. Anastázii Kopřivové za korespondenci a odbornou konzultaci týkající se mého bádání. Děkuji také nakladatelství MAŤA, jež samostatným knižním vydáním románu *Ďábelský rok* dalo podnět ke vzniku této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 4. srpna 2023

Kateřina Tesařová

Abstrakt:

Bakalářská práce pojednává o životě a díle ruského exilového žurnalisty a spisovatele Michaila Michajloviče Gorelova, o kterém dosud nevznikla v našem prostředí žádná vědecká práce. Práce se zaměřuje na Gorelovův pobyt v Československu, kde měl podle některých zdrojů v rámci programu Ruské pomocné akce získávat finanční podporu. Rok po jeho smrti ve Francii byl v Praze v *Národních listech* vydán jeho jediný antiutopický román *Ďábelský rok*. Práce se opírá o tištěné a archivní zdroje, dostupné v České republice.

Klíčová slova:

Michail Michajlovič Gorelov (Gakkebuš); Ruská pomocná akce; ruská emigrace v ČSR; Anno Diaboli; Ďábelský rok; antiutopie; ruská exilová literatura; ruská žurnalistika

Abstract:

The bachelor's thesis deals with the life and work of a Russian journalist and writer in exile Mikhail Mikhailovich Gorelov, which has not yet been the subject of a single scientific work in our environment. The thesis focuses on Gorelov's residing in Czechoslovakia, where he was to receive financial support within the program of Russian aid action. The year after Gorelov died in France, his only dystopian novel called *Anno Diaboli* was published in a newspaper *Národní listy* in Prague. The research is based on printed and archival sources that are available in the Czech Republic.

Keywords:

Mikhail Mikhailovich Gorelov (Gakkebusch), Russian aid action, russian emigration in Czechoslovakia, Anno Diaboli, russian exile literature, russian journalism

Obsah:

Úvod.....	7
Seznam použitých zkratk.....	8
1. Michail Gorelov.....	9
1.1 Základní biografická data.....	9
1.2 Rodina.....	10
1.3 Žurnalistická činnost.....	11
1.3.1 <i>Russkaja volja (Русская воля)</i>	12
1.4 Politické názory.....	14
2. Emigrace.....	18
2.1 Československo.....	18
2.1.1 Skandál v Budapešti.....	20
2.1.2 Články v <i>Národních listech</i>	21
2.1.3 Vlastní periodikum.....	25
2.2 Francie.....	28
3. <i>Ďábelský rok (Anno Diaboli)</i>	32
3.1 Komentář k epilogu Miroslava Kromiše.....	35
3.2 Překlad a jeho problematika.....	36
Závěr.....	38
Bibliografie.....	39
Přílohy.....	43

Úvod

Práce pojednává o životě a díle ruského žurnalisty a spisovatele Michaila Michajloviče Gorelova. Podnět ke zpracování tohoto tématu dal reprint jeho antiutopického románu *Ďábelský rok* v roce 2021. Na obalu této knihy je otištěna informace, že Gorelov měl emigrovat do Československa a svůj román zde vydat, avšak po vyhledávání detailů ohledně jeho osoby a díla se ukázalo, že se jedná o zapomenutou osobnost, o níž nebyla dosud zpracována žádná vědecká práce. Cílem této je zodpovědět otázku, kdo byl Michail Gorelov, a zmapovat hlavní okamžiky jeho života v emigraci, zejména pak československého období. Dále se práce věnuje překladu jeho jediného beletristického díla *Anno Diaboli*. Jelikož jsem při práci byla omezena na tištěné a archivní zdroje dostupné v České republice, předkládané informace budou omezené.

První kapitola se zaměřuje na základní biografická data Michaila Gorelova, na jeho život v Rusku, jeho práci redaktora a jeho politické názory. Bádání nám ztěžovaly omezené zdroje informací a také fakt, že Gorelov užíval několik pseudonymů, které navíc mají kvůli dobovým transkripcím mnoho variant.

Druhá kapitola se věnuje životu Gorelova v emigraci, přičemž hlavní důraz je kladen na jeho pobyt v Československu a na jeho takzvanou stopu. Dále se zaobírá jeho publikacemi v *Národních listech*, plány na zřízení vlastního periodika a finanční podporu, jež mu byla vyplácena jak během jeho pobývání v ČSR, tak i později, kdy se s rodinou usídlil ve Francii.

Třetí kapitola stručně představuje Gorelovovo jediné beletristické dílo, analyzuje jeho hlavní rysy a poukazuje na nedostatky českého vydání.

Seznam použitých zkratek

č.a.s. – číslo archivního souboru

č.p. – číslo pomůcky

inv. č. – inventární číslo

k. – karton

sign. – signatura

Zamini – Ministerstvo zahraničních věcí

1. Michail Gorelov

1.1 Základní biografická data

Vyhledáme-li si jméno Michaila Michajloviče Gorelova (vlastním jménem Michail Gakkebuš; v periodiku *Zvon* ve znění Hakkebusch¹), většina zdrojů a medailonků, jak internetových, tak i tištěných, uvádí, že se tento ruský žurnalista narodil roku 1874. Dočteme se tak například v encyklopedii *Brokgauz i Jeffron*,² z níž jsou data nejčastěji přejímána, nebo v *Ottově slovníku naučném nové doby*.³ Jediný Alexandr Alexejev ve své knize *Литература русского зарубежья*⁴ píše, že datum narození Gorelova je rok 1875. Ovšem z Evidence obyvatelstva Prahy, uložené v Národním archivu, se z žádosti o vydání cestovního pasu dočteme, že se Michail Gorelov narodil 10. února 1868.⁵ Setkáváme se tedy již od počátku se spornými informacemi ohledně osoby Gorelova. Dalo by se spekulovat, proč tomu tak je, proč záměrně uváděl v dokumentech jiné datum, než sdělují jiné zdroje, jestli se jednalo pouze o jeho vlastní volbu, či zda k tomu nebyl nějaký jiný důvod. Celou svou kariéru vystupoval pod pseudonymy. Pod jménem M. Kustorubov (v novinách *Československá republika: Pražské noviny* je mylně otištěno N. Kustorubov)⁶ vydal několik knih, např. v roce 1898 knihu *Герон и Башкирцева*,⁷ dále pak po zbytek života vystupoval s příjmením Gorelov. Úřední dokumenty v Československu dokonce podepisoval pofrancouzštělou podobou tohoto pseudonymu, tedy jako M. Goreloff.⁸ Během posledních let života, které strávil ve Francii, dokonce psal v dopise Tomášovi Garrigueovi Masarykovi u adresy své příjmení ve znění Joreloff.⁹

---

¹ Vincenc Červinka, *Ruští spisovatelé za občanské války (1918-1921)*, in: *Zvon*, roč. 21, č. 45 Praha 1921, str. 630

² Брокгауз и Ефрон (биографии), *Энциклопедический словарь*, т. 3, Moskva 1993, str. 577

³ *Ottův slovník naučný nové doby, Dodatky k velkému Ottovu slovníku naučnému*, str. 897, Dr. Bohumil Němec, Praha 1999

⁴ А. Д. Алексеев, *Литература русского зарубежья – книги 1917-1940, материалы к библиографии*, Sankt-Petěrburg 1993, str. 57

⁵ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, sign. 001361/00, č. p. 1315, Tiskopis na žádost o cestovní pas

⁶ *Úmrtí významného ruského žurnalisty*, in: *Československá republika, Pražské noviny*, roč. 250, č. 160, Praha 1929, str. 6

⁷ Michail Michajlovič Gakkebuš, *Герон и Башкирцева*, Moskva 1898

⁸ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, sign. 001361/00, č. p. 1315, Tiskopis na žádost o cestovní pas

⁹ *Korespondence T. G. Masaryk – Slované, Rusové a Ukrajinci*, 2. svazek, Praha 2016, str. 406

V základních biografických datech o Michailu Gorelovovi zcela scházejí informace o místu narození. V policejním spisu v Národním archivu¹⁰ je jako rodiště uvedeno město Mogilov v tehdejší Podolské gubernii, nejpravděpodobněji se jedná o ukrajinské město na hranicích s Moldavskem, jež tehdy bylo součástí tzv. Pásma osídlení.

1.2 Rodina

Jakékoliv detaily o Gorelovově rodině nejsou ani v českých ani v ruských pramenech uvedeny. Nedožíváme se tedy, kdo a čím byli jeho rodiče, či zda měl nějaké sourozence. Ruská wikipedie tvrdí, že Gorelov pochází z rodiny s německými kořeny a že je starším bratrem ruského psychiatra Valentina Gakkebuše a ukrajinské divadelní herečky Ljubovy Gakkebuš,¹¹ bohužel ale neexistují důvěryhodnější zdroje, které by tato tvrzení potvrdily. S jistotou však víme, že Michail Gorelov byl ženat se ženou jménem Antonie Penelniková (sic!).¹² Kromě této zmínky není možné se dopátrat dalších informací o této osobě. Sám Gorelov se o své manželce zmiňuje v prosebném dopisu prezidentovi Masarykovi, kde se píše, že jej psala ona, zatímco jí ho diktoval.¹³ Dle všeho měli syna Michaila Gorelova mladšího,¹⁴ který otce doprovázel na cestách po Evropě a vypomáhal mu s úředními záležitostmi v Československu.¹⁵ Jejich osud po smrti Gorelova sice není jistý, ale je možné, že potomci dnes žijí v Rusku. Jistý Sergej Šarlaj nazývá Michaila Michajloviče Gakkebuše svým dědečkem a píše o svém pradědečkovi jako o profesorovi psychologie a logiky v článku „My Peredelkino“ otištěném v časopisu *Zelenogorskij vestnik (Зеленогорский вестник)*¹⁶ a zmiňuje se v něm i o Repinu, předměstí Sankt-Petěrburgu, kde měl Gorelov pobývat, které přirovnává ke čtvrti Peredelkino v Moskvě, k chatové oblasti obývané umělci. Je-li skutečně pravda, že otcem Michaila Gorelova byl profesor psychologie a logiky, tím se zdá

---

¹⁰ Ibid

¹¹

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%BA%D0%BA%D0%B5%D0%B1%D1%83%D1%88> [naposledy navštíveno: 3. 8. 2023]

¹² Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, sign. 001361/00, č. p. 1315, Tiskopis na žádost o cestovní pas

¹³ *Korespondence T. G. Masaryk – Slované, Rusové a Ukrajinci*, 2. svazek, Praha 2016, str. 406

¹⁴ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, sign. 001361/00, č. p. 1315, Tiskopis na žádost o cestovní pas

¹⁵ Ibid

¹⁶ Sergej Šarlaj, *My Peredelkino*, č. 17(19), květen 1991

<https://terijoki.spb.ru/history/templ.php?lang=en&page=peredel> [naposledy navštíveno: 21. 4. 2023]

jeho domnělé příbuzenství s výše zmiňovanou rodinou Gakkebuš o něco pravděpodobnější.

1.3 Žurnalistická činnost

Gorelov vystudoval historicko-filologickou fakultu v Sankt-Petěrburgu a po ukončení studií pracoval v novinách *Kijevskoje slovo* (*Киевское слово*) vedených A. Antonovičem.¹⁷ V letech 1904-1905 vydával a redigoval periodikum *Russkaja pravda* (*Русская правда*), než bylo uzavřeno a Gorelovovi bylo doporučeno, aby odcestoval do zahraničí. Avšak po vydání Říjnového manifestu v roce 1905 se vrací zpět do Ruska.¹⁸ Nejznámější a nejčastěji zmiňované je ovšem jeho působení v komerčních novinách *Birževyje vědomosti* (*Биржевые ведомости*) v letech 1906-1916. V této souvislosti se píše v knize Leonida Andrejeva *S.O.S* o Michailu Gorelovovi jako o „ближайшем сотруднике, члене редакции и неофициальном редакторе“.¹⁹ Fridrich Blumental jej dokonce nazývá „фактическим редактором *Биржевых Ведомостей*“. Během návštěvy Gorelova v jeho vlastním domě popsal, jak byl přijat „с подчеркнутой любезностью и мещанской деликатностью“ a hostitel mu neopomenul sdělit, že ročně pobírá 30 tisíc rublů, stejnou sumu v čistém jako šéfredaktor oněch novin, Stanislav Maximilijanovič Propper. Podle slov autora se žurnalistické řemeslo stalo pouhou výhodnou výdělečnou profesí nevzdělců, kdežto za jeho dob se pracovalo za desetinový honorář a žurnalisté byli na svou profesi hrdí.²⁰

Gorelovův vliv v redakci je zcela nepopiratelný a jistě nemalý. České nekrology jej po jeho smrti nazývají nejvýznamnějším žurnalistou 20. století²¹ a jakýmsi tvůrcem ruské časopisecké školy, neboť jeho redakcí prošlo mnoho novinářů, kteří později dosáhli ve svém oboru vynikajících výsledků.²² Dalším důkazem Gorelovových schopností je mezinárodní výstava ruského umění v Mnichově z roku 1909, na níž obdržel ocenění druhého stupně.²³ Zůstává proto s podivem, že jeho jméno ani

---

¹⁷ Брокгауз и Ефрон (биографии), Энциклопедический словарь, т. 3, Москва 1993, стр. 577

¹⁸ Ibid

¹⁹ Leonid Andrejev, *S.O.S*, Москва – Sankt-Petěrburg 1994, стр. 538

²⁰ Fridrich Blumental, *Буржуазная политработа в мировую войну, 1914-1918 гг.*, Москва – Leningrad 1928, стр. 111-112

²¹ Např. *Denní zprávy*, in: *Český deník*, roč. 18, č. 187, Plzeň 1929, str. 3

²² *Úmrtí významného ruského žurnalisty*, in: *Československá republika: Pražské noviny*, roč. 250, č. 160, Praha 1929, str. 6

²³ *Neobyčejný úspěch ruského umění v Německu*, in: *Národní listy*, roč. 49, č. 164, Praha 1909, str.

iniciály nejsou ve vydání novin *Birževyje vědomosti* zmíněny. Uvádí se v nich pod čarou, že noviny vznikly pod redakcí S. M. Proppera. Během pobytu v Československu přispíval do *Národních listů* psaním politických sloupků a zpráv z domova i ze zahraničí, dalo by se tedy předpokládat, že tyto rubriky vedl i v ruských periodikách. I přesto se Michail Gorelov zdá být osobou působící hlavně v pozadí.

1.3.1 *Russkaja volja* (*Русская воля*)

Podrobněji se o Gorelovově žurnalistické činnosti dozvídáme v souvislosti s periodikem *Russkaja volja*, na jehož organizaci se měl roku 1916 podílet.²⁴ *Russkaja volja* byl projekt, který byl bohužel z několika důvodů po méně než roce ukončen. Český tisk se o *Russkoj volji* vyjadřuje jako o jasném důkazu duševního vlivu Anglie na Rusko.²⁵ Podle *Práva lidu* noviny založil ruský ministr vnitra Alexandr Protopopov a jejich program zněl: „Chceme politiku nestrannou, pokrokovou, demokratickou na základě názorů na skutečný život. Nechceme žádného pessimismu a skepticismu, nýbrž chceme posuzovati život na Rusi střízlivě. Prohlašujeme, že odmítáme a nechceme mír separátní, který by byl zradou. Německo od Petra Velikého dusilo v ruském národě tužby demokratické. Rusko nemůže zůstatí nadále státem asijským. Potřebuje svobodného řádu státního, by mohlo se postavit do řady evropských států.“²⁶ Konkrétně si vedení novin *Russkaja volja* představovalo a v jednom svém vydání prohlásilo, že Rusko bude zřízeno podle vzoru Švýcarska a prezidentem a ministerským předsedou bude Kerenskij.²⁷ Jedním ze zahraničních dopisovatelů byl Tomáš Garrigue Masaryk, který své listy posílal z Londýna.²⁸ Počátkem ledna 1917 měl T. G. Masaryk psát o popularitě ruské dynastie v Čechách.²⁹

Bohužel ve vedení novin docházelo ke sporům. Nevyhovující podoba periodika, nespokojenost spolupracovníků a akcionářů a jejich následný odchod a hrozba rozpadu projektu vyústily v rozhodnutí tamního zasedání o výměně vedení redakce,

---

²⁴ Leonid Andrejev, *S.O.S.*, Moskva – Sankt-Petěrburg 1994, str. 538

²⁵ *Hospodářské pozadí anglického zakročení v Rusku*, in: *Právo lidu*, roč. 26, č. 73, Praha 1917, str. 3

²⁶ *Nový ruský časopis*, in: *Právo lidu*, roč. 26, č. 8, Praha 1917, str. 3

²⁷ *Švýcarsko Rusku vzorem*, in: *Národní listy*, roč. 57, č. 261, Praha 1917, str. 2

²⁸ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, A 1794/22

²⁹ Stanislav Berton, *Anabáze T. G. Masaryka*, <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2003081002> [naposledy navštíveno: 26. 7. 2023]

v jejímž čele stál právě Michail Gorelov společně s novinářem, prozaikem a dramatikem Alexandrem Amfitěatrovem.³⁰ Tehdy byli dotyční nahrazeni Leonidem Andrejevem a dvěma profesory. Nepřátelské vztahy mezi zúčastněnými zřejmě panovaly již dříve. Andrejev vzpomíná na Gorelova a ostatní jako na „нечисть“. Měli o něm šířit pomluvy, ale nakonec neuspěli.³¹ Vlivný finančník a bankéř, člen vedení Mezinárodní obchodní banky v Petrohradě, Grigorij Anatoljevič Bloch, jeden z „majitelů“ *Russkoj volji*, za nímž Gorelov často chodil zadními dveřmi,³² později rozhodl o prodeji listu. Jak se ukázalo, nebyl velkým příznivcem novin, předpovídal jim brzký konec a nelíbilo se mu rozdělování pravomocí mezi Andrejeva, Gorelova a Protopopova. Amfitěatrova prý přímo nenáviděl. Ten byl za napsání satirického článku proti Protopopovi dotyčným vypovězen do Irkutska.³³ Bloch se měl k Andrejevovi vyjádřit, že mu bylo zabraňováno z Gorelovovy strany, aby se s ním a dalším finančníkem a členem Mezinárodní obchodní banky v Petrohradě, Jefimem Grigorjevičem Šajkevičem, seznámil, a dostal se tak k financím a všechny je zničil.³⁴

Několik týdnů před revolucí byly noviny prodány. K tomu se Andrejev vyjádřil v dopisu S. Golouševovi následovně: „Вообще идиотство ужасное. Продают, идиоты, в то время, когда газета как стала подниматься в общественном мнении и почти уже искупила свой первородный грех – гореловщину.“³⁵ Přičemž „гореловщиной“ zde myslí Gorelovovo působení ve vedení redakce novin, jež se mu přičilo a zmiňoval se o něm ve svých denících a i v korespondenci s F. K. Sologubem. Ten Andrejevovi v roce 1916 napsal: „17 сентября вы мне написали, что «М. М. Горелов выразил принципиальное согласие – без подробностей и формального уговора – на мои условия». Чем дальше идёт время, тем я уверенее начинаю думать, что Горелов смотрит на мое участие в газете совсем иначе, чем вы, и не придаёт ему никакого значения. А может быть через некоторое время он объявит, что ему и совсем не нужно моё

---

³⁰ Leonid Andrejev, *S.O.S*, Moskva – Sankt-Petěrburg 1994, str. 523

³¹ *Ibid*, str. 74-75

³² *Ibid*, str. 154-155

³³ *Drobné zprávy*, in: *Čech*, roč. 42, č. 59, Praha 1917, str. 5

³⁴ Leonid Andrejev, *S.O.S*, Moskva – Sankt-Petěrburg 1994, str. 75

³⁵ *Ibid*, str. 196

участие или что-нибудь в этом роде. Всё это ставит меня в ложное положение, из которого необходимо выйти.“³⁶

V článku J. Охмана o *Russkoj Volji* je Michail Gorelov popisován jako „опытный, но совершенно безпринципный журнальный делец, одинаково хорошо связанный с оппозиционной буржуазной общественностью и с высшими административно-полицейскими кругами, и был, вероятно, инициатором намечавшегося в июле 1916 г. соглашения А. Д. Протопопова с С. М. Проппером.“³⁷

Vadim Andrejev, syn Leonida Andrejeva, celou záležitost stručně popisuje v knize *Dětství s Leonidem Andrejevem*: „Až později, v roce 1918, se otec setkal ve Finsku s těmi, kdo ve skutečnosti stáli v čele „Russké volji“, s finančními magnáty Blochem a Šajkevičem, a dozvěděl se o řadě zákulisních intrik, o nichž dříve neměl tušení, ale jichž byl objektem. Několik týdnů před Říjnovou revolucí bylo rozhodnuto noviny prodat a otce se chtěli zbavit „malérem“. Gorelov, který dělal prostředníka mezi podílčníky a redakcí, se nejvíc bál, aby otec nepoznal ty, kdo „drželi kasu“, potřebovali otce jako člověka s bezúhonnou pověstí, který by svým jménem kryl špinavé burzovní machinace.“³⁸

I přes neúspěch, který noviny potkal, měla *Russkaja volja* pro Gorelova zvláštní význam. V dopisech Masarykovi se podepisoval jako bývalý redaktor novin *Birževyje vědomosti* a *Russkaja volja*.³⁹

Po skončení těchto novin vydával Michail Gorelov v roce 1918 kyjevské noviny *Mir (Mup)*. Poté žil v Rostově na Donu. Bližší informace o jeho působení v redakci neznáme.

1.4 Politické názory

O politických postojích Michaila Gorelova se dočteme v každém z jeho textů, jimiž se budeme postupně podrobněji zabývat v následujících kapitolách. Za první zmínku stojí, že byl zastáncem autonomie Polska, o jejíž nutnosti v rámci Ruské

---

³⁶ Ю. Оксман, «Русская воля», банки и буржуазная литература, in: М. Жургаз, *Литературное наследство*, т. 2, Moskva 1932, str. 184

³⁷ Ibid, str. 176

³⁸ Vadim Andrejev, *Dětství s Leonidem Andrejevem*, Praha 1967, str. 120

³⁹ *Korespondence T. G. Masaryk – Slované, Rusové a Ukrajinci*, 2. svazek, Praha 2016, str. 406 a 412

říše psal ve své knize *Воскресающий Лазарь, Русско-польский недуг* z roku 1905. Dílo bylo vzhledem ke své povaze zabaveno a určeno k likvidaci, ale po Říjnovém manifestu bylo znovu dáno do oběhu, a dokonce bylo přeloženo do polštiny. Též otázkou se věnuje i publikace *Об автономии Польши*, která byla vydaná v roce 1906. Pod obojím se Gorelov podepsal jako M. Kustorubov.⁴⁰

Obsáhlejší přehled Gorelovových politických postojů nalzáme v knize vydané v roce 1921 v Berlíně pod názvem *На реках вавилонских. Заметки беженца*. Na zadní straně obalu knihy *Ďábelský rok*⁴¹ stojí: „(Michail Gorelov) Je autorem vzpomínek *Na řekách Babylonu: Poznámky uprchlíka*“. Dovoluji si s tímto tvrzením nesouhlasit. Žánrově se kniha vzpomínkám vůbec nepřibližuje, a to ani formou, ani obsahem. Text je rozdělen do 207 kratších či delších aforismů, ve kterých se autor kriticky vyjadřuje vůči ideologiím a politikům a předkládá své řešení současných problémů v bolševickém Rusku. Gorelov sám tady působí více jako řečník či politický myslitel. Sděluje nám pouze své postoje, než aby vyprávěl o svých zkušenostech či o svém životě, který vedl před emigrací.

K obsahu knihy se vyjádřil Mark Slonim svou recenzí v novinách *Volja Rosii (Воля России)*, č. 277, Praha 1921, str. 5, v rubrice *Среди книг и журналов*. Tuto recenzi příznačně pojmenoval *Политическая крошка*. Zpočátku píše, že Michail Gorelov je ruský žurnalista Gakebuš (jeho jméno bylo zde opravdu otištěno pouze s jedním k) a nazývá jej talentovaným fejetonistou a obdivuje jeho očividně zkušený styl psaní. Nejen, že v jeho díle ožívají postavy Čaadajeva, Michajlovského či Dostojevského, Gorelov zároveň vnáší do textu svou psychologii a svůj styl fejetonu. Po obsahové stránce v sobě jednotlivé části neskrývají žádnou hloubku, autor v podstatě nenechává na nikom nit suchou a zároveň si protirečí. Například se vymezuje vůči stoupencům monarchie a zároveň skládá hlubokou poctu podporovateli konstituční monarchie, baronu Vrangelovi a očividně jej považuje za ruského Napoleona. O Rusku se vyjadřuje jako o státě otroků, kde vše shnilo – inteligence, byrokracie a duchovenstvo. Slonim se ztotožňuje s Gorelovovou myšlenkou, že bolševismus lpí na jakémisi duchovním otroctví, avšak je překvapen nečekaným závěrem, jenž z toho autor učinil. Řešením podle něj totiž je sjednocení církví, tedy pravoslavné s katolickou, neboť katolictví

---

⁴⁰ Нарф. Брокгауз и Ефрон (биографии), Энциклопедический словарь, т. 3, Москва 1993, стр. 577

⁴¹ Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha, 2021

představuje ohromnou kulturní sílu, a kritizuje všechny, kdo jeho prostý recept na záchranu Ruska nechápou. Kadetům vytyká nedostatek temperamentu, přičemž dovede progresivního státníka Vladimira Dmitrijeviče Nabokova a právníka a liberálního řečníka Vasilije Alexejeviče Maklakova vychvalovat do nebes, a proti socialistům se obzvláště ostře vymezuje, ačkoliv proti socialismu jako myšlence, kterou by si měla buržoazie osvojit, nic nenamítá. Odmítá socialisty pustit k moci. Jeho nenávisť k nim dochází tak daleko, že opakuje záměrnou lež o jakýchsi eserovských penězích někomu údajně odcizených apod. S vášní odmítá antisemitismus. Podle Slonima není třeba v knize hledat logiku a posloupnost. Přesto všechno Gorelov tímto dílem vyjadřuje myšlenky tisíců Rusů v zahraničí, kteří si velmi dobře uvědomují, že staré zaniklo a je potřeba něco nového. Svou recenzi končí Slonim slovy, že kniha *Заметки беженца* dokazuje, jak důležité jsou pro ruské uprchlíky vytříbené politické ideje, které vnesou pořádek a systém v chaos, jenž panuje v „babylonských řekách“ ruské emigrace. A je to právě tento chaos, který je vynáší na cestu dočasné slávy, krátkodobé zloby a povrchní náklonnosti.⁴²

V knize se objevují i jiná zajímavá tvrzení, jež stojí za zmínku. Například Gorelov místy hovoří o jakémisi „Novém Rusku“,⁴³ přičemž pod pojmem Nové Rusko rozumíme nový politický režim, který se rozchází s tím carským a zároveň není bolševickým. Vyjadřuje se tím také naděje většiny emigrantů, a to, že se bolševikům nepodaří si udržet moc a oni se tak vrátí do Ruska. Gorelov nenazývá sám sebe ani ostatní emigranty, ale uprchlíky, protože byli násilím nuceni opustit svůj domov. Tvrdí, že emigrace jako taková existovala jen do revoluce. Navzdory všemu si není třeba hledat novou domovinu, neboť ta ruská je jim stejně nejmilejší.⁴⁴

Nejvíce se Michail Gorelov ve svých dílech projevuje jako antikomunista a tato kniha není výjimkou. Kupříkladu Anatolije Lunačarského popisuje následovně:

„Луначарский – это большевистская пародия на великого князя Константина Константиновича...Луначарский туп, как бритвенный ремень. Он портит последние остатки бумаги в Совдепии, заставляя всех коммунистических

---

⁴² Mark Slonim, *Политическая окрошка*, in: *Volja Rosii*, č. 277, Praha 1921, str. 5

⁴³ Michail Gorelov, *На реках вавилонских. Заметки беженца*, Berlín 1921, str. 88

⁴⁴ *Ibid*, str. 24

редакторов, под угрозую Чека, печатать его пошлости. Аполлон из каторжного майдана.“⁴⁵

O bolševicích říká, že nemají minulost, zato vyhráli v přítomnosti, avšak nemají budoucnost, a že to oni jsou pravými kontrarevolucionáři, protože narušují chod té pravé revoluce jako takové.⁴⁶

---

⁴⁵ Ibid, str. 91

⁴⁶ Ibid, str. 84

2. Emigrace

Jak bylo zmíněno, Michail Gorelov poprvé opustil Ruskou říši po uzavření novin *Russkaja pravda* a po Říjnovém manifestu v roce 1905 se vrací. Po svém návratu pracuje v redakci *Birževych vědomostěj* po dobu deseti let a pak je součástí redakce novin *Russkaja volja*. Dále pracuje v kyjevských novinách *Mir* a pobývá v Rostově na Donu. Po evakuaci Novorossijska v roce 1920 prchá do Berlína, kde mu vydali jeho dílo *Черт за рулём. Заметки о большевизме*.⁴⁷ Oproti jeho *Poznámkám uprchlíka (На реках вавилонских)* má text o něco více beletristický charakter.

Mimo jiné byl toho roku pozván Slovanským spolkem v Sofii, organizací, jejímž hlavním cílem bylo šíření všeslovanské myšlenky, aby vystoupil v rámci cyklu přednášek. Mezi dalšími pozvanými byli také spisovatel J. Čirikov, univerzitní profesor F. Grim, Florovskij anebo publicista Viktorov-Toporov atd.⁴⁸ Spolek také fungoval jako ruský konzulát pro oběti bolševického režimu. Za rok 1920 poskytl celkem 210 tisíc bulharských lvů na pomoc ruským uprchlíkům a zajistil místa řadě profesorů, úředníků, techniků, umělců apod. Bulharsko bylo v *Národních listech* označeno za zemi, kde se běžencům dostalo „poměrně nejlepšího přijetí“.⁴⁹ Ovšem na podzim téhož roku se Gorelov vrací do Ruska na Krym, odkud se brzy nato evakuuje do Konstantinopole.

Z Konstantinopole se Michail Gorelov vydává do Budapešti, kde nějaký čas pobývá. Na tomto místě také většina medailonků, vyjma tedy zadní strany knižního vydání jeho románu, končí a vůbec se nezmiňuje o jeho pozdějším, dle všeho ročním pobytu v Praze v Československu. Další záznamy o životě Gorelova v hlavním městě Maďarska nejsou známy.

2.1 Československo

Poprvé Michail Gorelov navštívil Prahu již v roce 1903. V *Národních listech* je jeho příjmení uvedeno mezi výčtem zahraničních hostů, kteří se těšili největší pozornosti a zúčastnili se prohlídky Staroměstské radnice při příležitosti kladení základního kamene k pomníku Jana Husa, jež se konala 4. až 6. července 1903,⁵⁰

---

⁴⁷ Michail Gorelov, *Черт за рулём. Заметки о большевизме*, Berlín 1920

⁴⁸ U posledních dvou zmiňovaných chybí v článku jejich iniciály, které by upřesňovaly, o koho se přesně jedná

⁴⁹ V. S., *Slovanská myšlenka v Bulharsku*, in: *Národní listy*, roč. 61, č. 106, Praha 1921, str. 1

⁵⁰ *Kladení základního kamene k pomníku Husovu*, in: *Věstník obecní Královského hlavního města Prahy*, roč. 10, č. 15, Praha 1903, str. 101

z čehož můžeme usuzovat, že mu československé prostředí po jeho příjezdu do Prahy nebylo úplně neznámé.

Gorelov strávil rok 1922 v Československu. Vyplývá to tak z Evidence obyvatelstva Prahy a ze složky uložené v archivu Kanceláře prezidenta republiky. Jisti si však nemůžeme být, kdy přesně přišel. Vzhledem k tomu, že se v jeho složce v Národním archivu nachází čestné prohlášení ze dne 21. června 1922 při cestě z Československa do Vídně a zpět, kde svým podpisem stvrzuje, že nevyváží s sebou cizí měnu nebo drahé kovy, tak se lze dovítit, že se do ČSR dostavil nějaký čas předtím. Mělo se v tomto konkrétním případě jednat o návštěvu na jeden měsíc, tedy do 21. července. Zároveň je u jeho jména ve složce, týkající se jeho cesty, uveden přídomek student. Co přesně zde studoval a jak se zapojoval do zdejšího ruského studentského života, není ve spisu uvedeno.

Dalo by se říct, že Michail Gorelov byl v emigraci aktivní, alespoň co se týkalo častých výprav do zahraničí, na kterých byl doprovázen rodinou. Gorelovovi bydleli v Praze na Žižkově v ulici Chodská, nyní se daná ulice jmenuje Příběnická,⁵¹ v domě číslo 18 ve třetím poschodí. Nejednalo se o žádné lukrativní ubytování, ono bydliště se nacházelo poblíž železniční trati. Jeho syn, Michail Gorelov mladší, narozený 15. prosince roku 1906 v Petrohradě, cestoval s otcem do Německa a 21. listopadu za něj podepsal úřední dokumenty, v nichž oba žádali o prodloužení cestovního pasu. Tato cesta měla za důvod studium opět na jeden měsíc. Ve spisu jeho otce stojí, že požadoval prodloužení pasu na pobyt dlouhý čtyři měsíce kvůli rodinným záležitostem, avšak na přední straně složky je perem napsáno, že tato cesta měla být uskutečněna za účelem léčení v Německu. V potvrzení této žádosti stojí, že Ministerstvo zahraničních věcí žádalo o urychlené vyřízení.⁵² Tímto posledním výjezdem do zahraničí přebývání v Československu končí. Z Německa v následujících letech putují dál na západ do Francie, kde se natrvalo usídlují.

2.1.1 Skandál v Budapešti

---

⁵¹ Porovnej současnou mapu a tu z roku 1938; http://web2.mlp.cz/mapa1938/list_39 [naposledy navštíveno 4. 8. 2023]

⁵² Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, sign. 001361/00, č. p. 1315, Tiskopis na žádost o cestovní pas

4. listopadu 1922 obdržela Kancelář prezidenta republiky (KPR) žádost od Gorelova pro slyšení u prezidenta. Důvodem jeho příjezdu do Prahy mělo být to, že hodlal založit a redigovat ruský týdeník, jehož program byl k žádosti připojen a jemuž se podrobněji budeme věnovat v samostatném oddíle.⁵³ Týž den vyšel v *Národních listech* Gorelovův první článek *O kořenech bolševictví*. Ve středu 15. listopadu 1922 v 10 hodin a 30 minut se Michail Gorelov osobně setkal s prezidentem T. G. Masarykem na Pražském hradě.⁵⁴ Toho dne byl kromě něj přijat ke slyšení i sociolog Pitrim Alexandrovič Sorokin.⁵⁵ Ovšem Ministerstvo zahraničních věcí nebylo návštěvě Gorelova nakloněno. Ze dne 17. listopadu píše dr. Šámal ve své zprávě, že ministerstvo obdrželo zprávu o podvodu, za který je Gorelov stíhán budapešťskou policií. Bohužel byla podezřelému umožněna audience předtím, než mohla být celá věc řádně prošetřena. Pan ministr Girska proto varuje, že liberálním povoláním audience každému člověku může ohrozit prezidentův život.⁵⁶ V další zprávě oznámil dr. Blahož, že zdejší policejní ředitelství bylo požádáno o vydání Gorelova, protože měl zpronevěřit asi 120 tisíc maďarských korun, jež si dotyčný vypůjčil pro uspořádání nějaké přednášky. Dr. Blahož se ptá Kanceláře prezidenta republiky, zda má na Michaila Gorelova upozornit československou policii, aby sledovala jeho činnost a „jmenovitě upozorniti, aby se nekryl jménem pana prezidenta, jímž byl přijat“. Na základě těchto skutečností si pan prezident přál vědět, co hodlá Zamini dělat. Na druhý den dostává odpověď, že se Zamini nehodlá nijak angažovat a ponechává věci policejnímu ředitelství.⁵⁷

Vyrozumění celé aféry se dostává až o pět let později, tedy roku 1927, kdy KPR přijala od Gorelova prosebný dopis o finanční podporu. 12. února referent Zamini, tajemník Kubelka považoval za nutné nejdříve prošetřit celou záležitost v Budapešti, než bude rozhodnuto o vystavení podpory pro Michaila Gorelova a jeho rodinu. Považoval za podezřelé, že se Gorelov naléhavě ucházel o československé vízum, když poslal z Budapešti tři telegramy. Obsah oněch telegramů není blíže popsán.⁵⁸ 16. března byla celá záležitost uzavřena. V roce 1921

---

⁵³ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, A 1794/22

⁵⁴ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, Č. A. 1794/22

⁵⁵ *Kronika kulturního, vědeckého a společenského života ruské emigrace v Československé republice*, 1. díl, Praha 2000-2001, str. 80

⁵⁶ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 1976/22

⁵⁷ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 1976/22

⁵⁸ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 1976/22

půjčilo pořadatelství koncertů v Budapešti Gorelovovi 110 tisíc maďarských korun. Gorelov měl pak, aniž by obnos vrátil, odjet a bylo na něj proto podáno trestní oznámení, které později odvolali, neboť se Gorelov zavázal nahradit způsobenou škodu. Slibu však Gorelov dodnes nedostal a nové trestní oznámení na něj nikdo nepodal. Další den tajemník Kubelka vyjádření doplnil doporučením, aby československé velvyslanectví v Paříži zjistilo, jakou pověst má Gorelov nyní ve Francii.⁵⁹ 14. listopadu byla k jeho dopisu připojena poznámka, kde se uvádí, že tajemník Kubelka sdělil, že ono oznámení se zakládalo na článku v maďarských novinách, další zprávy k incidentu nebyly a Praha nedostala žádné oficiální vyjádření budapešťské policie. Kdyby si Kancelář přála další informace, musela by se obrátit na velvyslanectví v Budapešti pro vyšetření případu.⁶⁰

2.1.2 Články v Národních listech

Gorelov přispěl v roce 1922 celkem čtyřikrát do *Národních listů* jak svými články, tak reportážemi. Poprvé se tak stalo ve vydání dne 4. listopadu 1922. Článek se nazývá *Kořeny bolševictví* a byl vydán k pátému výročí komunistického převratu v Rusku. Již v první větě ruskému národu vytýká jeho bezstátnost a nedostatek instinktu pro výstavbu státu a citu účinné lásky k vlasti. Když Rus mluví o své vlasti, tak má tím podle Gorelova na mysli jen svou gubernii. Rusko nezažilo nacionální útisk, proto si nevybudovalo potřebu ideje národního sjednocení. Ruského člověka nazývá historickým Ivanem Nevímem, což je pojem pro typického ruského tuláka a ztracence, jenž nezná svůj původ, rod ani stáří a na vše odpovídá – nevím, nepamatuji si. V 17. století bylo Rusko zachráněno před národní katastrofou spojením šlechty a buržoazie, ale ponořilo se do tři staletí trvajících spánku ruské národní myšlenky, kterou neotřásl ani Napoleonovo tažení na Moskvu. Existovaly dva krajní póly státní myšlenky – jeden snil o návratu k panování Alexeje Michajloviče a druhý o přeměně Ruska v říši absolutně čirého socialismu. Pojem vlastenec platil až do roku 1914 za nadávku a byl monopolem „temných lidí“. Náboženství v národě prý nehraje žádnou roli. Gorelov jej vnímá jen jako zvyk osvojený od dědů a církev jako taková byla vždy spojencem státu, ba dokonce za vlády Petra I. se slovy autora stala jeho „děvkou“. Duchovenstvo je jenom jakýsi úřední agent. Podle J. L. Hromádky tato slova potvrzují starou

---

⁵⁹ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, Viz prius č. 164/27

⁶⁰ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, Poznámka

diagnózu Bělinského, týkající se jeho ostrého protestu proti Gogolově mystice. K názoru Bělinského a Gorelova na ruské pravoslaví se Hromádka přiklání, neboť nevěří v tvůrčí náboženské schopnosti jakéhokoliv národa.⁶¹ Gorelov tvrdí, že systém obščin připravil pevnou půdu pro bolševismus, proto selhal tam, kde bylo zavedeno zemědělské hospodaření v samostatných dvorech, tedy na Ukrajině. Bohužel pro ruského člověka neexistovala vhodná ideologie, která by myšlenky bolševismu konkurovala. Monarchie selhala, buržoazie se sotva začala vytvářet, neměla ještě své třídní sebevědomí a vůči bolševismu byla příliš krátkozraká a inteligence nic nezmohla proti „Niagaře“ bolševických slibů. Gorelov shrnuje své myšlenky ke konci článku takto: „Pouze v těchto podmínkách – bezstátnosti, beznárodnosti, náboženském indifférentismu, pohrdání zákonem, za nedostatku soukromého majetku půdy, za desorganisovanosti buržoazie, za maximalistické struktury lidové duše – bylo možné bolševictví.“ Navzdory převládajícímu pesimismu vyjadřuje na závěr naději, že rostoucí hněv očarovaného lidu jej brzy osvobodí z okovů, do nichž byl uvržen.⁶²

30. listopadu byl otištěn další Gorelovův článek, *Fata morgana*. Je první z cyklu článků, v nichž Gorelov vyjadřuje svůj názor na politické strany v Rusku a odhaduje jejich vyhlídky do budoucna. V této *Fatě morgane* se zabývá otázkou, jaká politická strana nahradí bolševiky, až ztratí moc. Jako ruský emigrant tuto otázku často slýchává. Vyjadřuje se k myšlence, že postbolševické Rusko bude znovu monarchistické, neboť absolutní monarchismus je historickou tradicí Ruska a je stejně jako bolševismus státní zřízení nedemokratické. Tomu Gorelov oponuje. Původní ruské státní zřízení byla republika. Důkazem pro to jsou knížectví jako Novgorod, Pskov a Vjatka, než pozdě vzniklá Moskva učinila ozbrojenou silou těmto republikám konec. V obou článcích Gorelov píše, že lid vždy stál mimo politický život a rostl jako živel anarchistický, jehož důsledkem jsou dějiny posledních třech století plné selských vzpour a lhostejnost vůči vraždě posledního cara a jeho rodiny. Sovětská vláda se údajně drží u moci kvůli strachu z návratu monarchie a bývalého selského bezpráví a bezzemectví. Gorelov prohlašuje: „Až se (sedláci) přesvědčí, že jsou i jiné politické cesty, vzdálené monarchismu i komunismu, rozplyne se bolševictví jako blátivá mlha při východu slunce.“ Fatou

---

⁶¹ J. L. Hromádka, *Cesty dnešního pravoslaví*, in: *Přítomnost*, roč. 3, č. 48, Praha 1926, str. 759-760

⁶² M. M. Gorělov, *Kořeny bolševictví*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 302, Praha 1922, str. 1; Text přeložila, úvodní odstavec a poznámky pod čarou sepsala osoba podepsaná jako Č.

morganou nazývá všechny sny o restauraci monarchie v Rusku. Otázku, jakým režimem bude v Rusku nahrazen ten stávající, nechává v tomto článku nezodpovězenou.⁶³

6. prosince vyšel Gorelovův třetí článek (tedy druhý z cyklu politických článků), *Mrtvola*. Navazuje jím na ten předchozí a snaží se zodpovědět, jestli mají sociální revolucionáři či eseri šanci se ujmout moci v Rusku. Zatímco cizinci vnímají situaci pro danou politickou stranu příznivě, Rusové však nikoliv. Podle Gorelova neměli nikdy eseri kořeny v lidu, ačkoliv se to jiným může tak zdát, když tvořili sedm osmin členů Ústavodárného shromáždění. Pod eserským heslem „půdu a svobodnou vůli“ si sedláci představovali totiž něco jiného. Chtěli dostat půdu a vlastnit ji jako svůj soukromý majetek a být osvobozeni od placení daní. Esery přirovnává Gorelov k Don Quijotovi a mužiky k Sancho Panzovi. Mezi esery a mužiky byla komunikační propast a důvodem, proč do Ústavodárného shromáždění nevolili bolševiky, přestože také chtěli dávat půdu, bylo, že se do voleb na podzim roku 1917 „nestačili zorganizovat jaksepatří“ a neměli čas proniknout na vesnice. Rozehnutí Ústavodárného shromáždění 5. ledna roku 1918 se stalo eserům osudným. Politikům se odpouští mnoho, ovšem ne, když se stanou směšnými. Socialismus a revoluce přestaly zajímat jak lid, tak inteligenci. Avšak Gorelov zastává názor, že Kerenskému, Černovovi a Avxentěvovi bylo bezdůvodně mnoho vytýkáno. Vnímá je jako ty nejtypičtější, nejvýraznější a nejlepší představitele inteligence, a právě sama inteligence je vinna jejich selháním, a to proto, že je pustila k vládě. Považuje také za mylné přesvědčení, že eseri jsou zrovna také bolševici, ale „jiného druhu“ a boj mezi nimi je tedy spíše konkurenční. Na závěr Gorelov píše: „Strana ruských eserů, cizí lidu, opuštěná inteligencí, vyžilá odhalivší všecku svou praktickou bezmocnost a ztrativší svoji ideologickou a historickou důvodnost, jest mrtvolou. Nechme mrtvé, aby pohřbili mrtvolu, a hledejme živé v ostatních politických stranách.“⁶⁴

Poslední a závěrečný článek z cyklu byl otištěn 16. prosince pod názvem *Strana, která dostala za vyučenou*. Text začíná prohlášením, že ani monarchisté ani eseri nebudou zastávat žádnou významnou roli v postbolševickém Rusku. V tomto

---

⁶³ M. M. Gorělov, *Fata morgana*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 328, Praha 1922, str. 1; Text opět přeložil Č.

⁶⁴ M. M. Gorělov, *Mrtvola*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 334, Praha 1922, str. 1; Překlad článku rovněž zprostředkoval Č.

článku se Gorelov věnuje kadetům neboli straně konstitučně-demokratické. S esery měla společné, že stejně jako oni to byli ideologové bez půdy pod nohama, a když jim bolševici sebrali jejich zlaté hodinky a šekové knížky, pak si teprve uvědomili, že jsou stranou buržoazní, ačkoliv se za to styděli a mlčeli o tom. Ze všech politických stran měli nejvíce politických protivníků. Kadety jejich nepřátelé přezdívali strana „tajně revoluční“ nebo „židovsky-zednářská“ a posílali na jejich vůdce najaté vrahy. Jako příklad Gorelov uvádí vraždu poslance Michaila Gercenštejna a Grigorije Jollose. I přesto byli kadeti bezprostředními pokračovateli díla ušlechtilých děkabristů, kteří se ve svém zápase za obrození země opírali o sílu veřejného mínění organizovaného v parlamentě než o bodáky. Do strany sjednocené hlavně P. N. Miljukovem vstupovali profesori, advokáti, průmyslníci, „frondéři mezi státními hodnostáři“ a liberálně naladěni statkáři. Avšak mezi historické hříchy kadetů patří odloučení od lidových mas, nepřesnost a zmatečnost programu a opomíjení národních zájmů pro zájmy národních menšin. Kupříkladu zpočátku hájili zájmy konstituční monarchie, potom parlamentární, později byli zastánci republiky a pak bylo jejich pravé křídlo zase pro parlamentní monarchii. Co se týkalo blaha lidu, byli velmi horliví. Bohužel kadetský program byl příliš „vysoký“ a složitý pro málo inteligentní lidi. Gorelov kadety přirovnává k Rudinovi, studentskému nihilistovi z Turgeněvova románu. Vysoká idealističnost světového názoru, nepraktičnost a státní impotentnost. Kadeti projeví ohromující nepřipravenost k vládě. Po šesti týdnech „hry na ministry“ jako první utekl Miljukov, který pak v Paříži vedl levicovou skupinu kadetů a založil deník *Poslednije novosti* (*Последние новости*). Druhou skupinu, pravicové kadety, vedl Nabokov, jenž v Berlíně vydával periodikum *Rul* a jehož, podle slov Gorelova, před půl rokem monarchisté zabili. Tato skupina má Gorelovův obdiv proto, že si začala činně vypracovávat formulaci buržoazního světového názoru, což nikdo předtím v Rusku neudělal, a právě v ruské buržoazii vidí Gorelov potenciál. Píše: „O pravém křídle kadetské strany vyslovujeme pevné přesvědčení, že je mu souzeno sehráti ještě jistou roli v postbolševickém Rusku. Jsou arci nejenom možné, nýbrž dokonce nutné i jiné buržoasní programy a jiné skupiny; jistě se časem osamostatní ve stranickém poměru, přes všecku shodnost politických motivů, představitelé velkého průmyslu a drobná buržoasie městská. Avšak svoje právo na existenci – snad ne příliš velké, ale zákonné a čestné – bude mít také buržoasní skupiny vyšší inteligence, aristokratů ducha, kterých – bohužel! – tak málo zbylo po

nemilosrdném řádění všelijakých čezvyčajek.“ Přesto Gorelov nevěří, že by kadeti v budoucím postbolševickém Rusku sehráli významnou politickou roli. Po revoluci se bohužel stali propastí, oddělující inteligenci od lidu, která se ještě rozšířila a prohloubila. Svůj politický cyklus článků ukončuje Michail Gorelov takto: „Pánem situace, hospodářem Ruska bude pouze strana, za kterou půjdou sedláci, třeba jenom proto, že ze 130 milionů ruského obyvatelstva je sedláků 100 milionů. Jak bude ta strana vypadat, o tom zas jindy.“⁶⁵

Den po vydání tohoto posledního článku byla v periodiku *Tribuna* otištěna reakce na Gorelovovy texty od Ferdinanda Peroutky, kterou pak vydal i samostatně knižně v souboru *Boje o dnešek*, Praha 1925. V prvním odstavci *Národní listy* kritizuje, že slibují v nadpisech svých úvodníků více, než pak splňují. Naráží tím na názvy, jež si Michail Gorelov vybral pro své politické články, a vyjadřuje určité zklamání, když si pln očekávání přečetl *Stranu, která dostala za vyučenou* a dozvěděl se z textu pouze o ruských kadetech. Ovšem Peroutka spíše než Gorelova kritizuje zde Kramářův panslavismus. Ideu, že v čele koalice slovanských národů bude stát svobodné demokratické Rusko, právě považuje za fatu morganu. O jeho politice tvrdí, že postrádá jakákoliv fakta z přítomnosti a oproti němu staví tvrzení Michaila Gorelova, z jehož textů cituje prohlášení o selhání kadetů, uvedená v jeho posledním článku, a právě tyto teze by podle Peroutky mohly přinést jakési poučení do budoucnosti.⁶⁶

2.1.3 Vlastní periodikum

V záznamech z Kanceláře prezidenta republiky se uvádí, že Michail Gorelov přicestoval do Československa za účelem založení a redigování ruského týdeníku. Strojopis plánu pro toto periodikum, jelikož byl připojen k žádosti o audienci u prezidenta republiky,⁶⁷ je sice uložen ve složce v archivu KPR, ovšem nepodařilo se zjistit, jestli bylo skutečně vydáváno. Mělo se nazývat *Obrození, Politický – literární týdeník*. Před samotným rozvržením organizace novin je vložen text, který vysvětluje jejich politické zaměření a cíl. Gorelov v něm vystupuje proti německému vlivu v Rusku, není spokojen s ekonomickou nadvládou Německa a zejména vidí hrozbu v jeho vlivu na ruské veřejné mínění a na nezávislost a

---

⁶⁵ M. M. Gorělov, *Strana, která dostala za vyučenou*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 344, Praha 1922, str. 1; Na rozdíl od předchozích článků se v tomto neuvádí, kdo byl jeho překladatelem.

⁶⁶ Ferdinand Peroutka, *Kouzelník*, in: *Tribuna*, č. 295, Praha 1922, str. 1

⁶⁷ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, A 1794/22

vzkvétání veškerého Slovanstva skrze vlastnění ruských nakladatelství a zapůjčený kapitál. Věřitelem Ruska se v první řadě má stát slovanský stát, přesněji v tomto případě právě Československo, a až poté státy jako Belgie, Holandsko, Francie a Spojené státy. Německé protislovanské agitaci je nutno čelit, a proto Gorelov hodlá založit v Praze zmiňovaný týdeník, částečně psaný v ruštině a částečně v češtině.⁶⁸

Časopis si za úkol klade vypracovat nový politický světový názor, neboť ve dvou revolucích „shořely staré prapory všech stran“. Slovy Michaila Gorelova byrokracie a pravice věřila, že spásu Ruska zajistí pravoslaví, absolutismus a nacionalismus, a oproti nim inteligence a levice „se modlila“ marxismu, anarchismu a klaněla se k vymyšlenému lidu, jakožto k jedinému nositeli pravdy a světla. Jestliže tyto politické strany selhaly, pak je třeba hledat novou ideologii pro vznikající Nové Rusko. Zde v textu Gorelov přechází na plurální prohlášení a vyjadřuje se tedy za celou redakci novin. Revoluce přijímají jako nevyhnutelný jev pro dobro Ruska, a proto si stanovili tyto konkrétní cíle – zřízení silného státu, opravdová služba reálnému národu, přetvoření staré a utvoření nové inteligence a zápas s bolševismem. Pod silným státem si představují zřízení skutečné svobody dle zásady – svoboda každého končí tam, kde začíná svoboda druhého. Stát musí být mimo třídy a politické strany, musí být nad nimi. Opravdovou službu národu vidí v boji s nevzdělaností, maximalismem a chudobou. „Společné hospodaření – toť nepřítel; soukromé vlastnictví – toť železné nohy pro ruského Obra. Kdo dá sedláku levné stroje a zvýší úrodnost obilního klasu o 2-3 zrna – ten učiní víc pro Rusko než Petr Veliký.“ K nutnosti přetvoření inteligence píše následovně: „A slušelo by intelligenci býti Lazarem, který umřel, byl již v rozkladu, a přece, na slovo Lásky, vzkříšen vstal. Nutno utvořiti novou intelligenci, praktickou, pracovitou, hrdou na slovo „rus“, chápající, že v internacionalismu „jest nula, ještě horší než nula“. Bolševismus popisuje jako lidstvo nenávidící sektu, proti níž je nutno zakročit všemi možnými prostředky. Zato socialismus má právo na existenci proto, že je v něm obsaženo mnoho potřebného pro stát, jako např. právo na práci, ochrana práce, péče o starce atd. Ruští socialisté, až na výjimky, jako jsou Plechanov, Alexinský nebo Čajkovský, jsou podle něj „marxističtí vyznavači, jako

---

⁶⁸ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. 164/27, k. 161, nenazvaný dokument, str. 1-2

starosvětští rozkolníci XVII. století, jdoucí sami do ohně a vlekoucí za sebou zfanatisované davy.“⁶⁹

Gorelov předpokládá, že na základě jeho vyjádřených názorů mohou vzniknout další otázky, na které nyní odpovídá. Mezi monarchií a republikou volí demokratickou republiku. Vojenskou diktaturu schvaluje, pokud není země očištěna od „zlodějů“ a není možnost svolat pravé Ústavodárné shromáždění. Federální uspořádání podle něj spíše rozděluje, než spojuje. K národnostní otázce napsal tuto odpověď: „Pro mě neexistuje. RUS zahrnuje v sobě pojem Velkorusa, Ukrajince, Tatara, Žida... „Civis rossicus sum“ – v tomto všeobecném výroku mizí kmenové a náboženské rozdíly.“ Co se týče agrární otázky, je zapotřebí, aby zákon stanovil, že velkostatkáři nikdy nedostanou své pozemky zpět. Na otázku, jestli má Rusko stát na straně Dohody nebo Německa, píše: „Politika zdravého národního egoismu – toť naše směrnice v budoucnu. Žádná sentimentálnost, žádné donkychotství, nýbrž střízlivé výpočty Schylocka.“ Rovněž v odstavci připomíná, aby se Rusko nikdy nevydalo napospas Německu a Anglii. Dále pokračuje tématem slavjanofilství: „Ano, avšak ne Manilovo, ale nové realistické. Rusko jest větší než slovanstvo. Rusko může existovati bez slovanstva, slovanstvo bez Ruska – nikdy... Musíme všestranně podporovati slovanstvo, jelikož tím podporujeme v prvé řadě sebe.“ Tuto část plnou osobních názorů Gorelova na politiku končí tvrzením, že Rusko je podvodně podepsáno pod Řižskou smlouvou. Dalšího teoretizování zanechává na jindy, až bude Rusko obrozeno.⁷⁰

Na poslední dvoustraně dokumentu je již sepsáno rozvržení týdeníku *Obrození*. Ve dvaceti bodech je shrnuto, jaké má časopis mít části, v dalším odstavci jsou uvedena jména spolupracovníků, které si chce pro své periodikum zjednat, jako např. Averčenko, Don-Aminado, Bernackého, Bunina, Gippius, D. D. Grima, Viktorova-Toporova, Merežkovského, Novgorodceva, Savinkova, Teffi, Čajkovského, Čirikova atd., mezi předpokládanými cizími spolupracovníky jsou např. Bobčev, Klofáč, Kramář, Nikolajevič apod. Gorelov plánoval rozšířit svůj týdeník do větších měst od New Yorku až po Tokio, kde bude mít své zastupitelství pro prodej. Dokument je zakončen předpokládanými cenami časopisu v jednotlivých státech a cenami pro zahraniční inzerci. Cena pro Československo měla činit 5 Kčs.

---

⁶⁹ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. 164/27, k. 161, nenazvaný dokument, str. 3-4

⁷⁰ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. 164/27, k. 161, nenazvaný dokument, str. 5-6

Zajímavé je, že Gorelov plánoval vydávat *Obrození* v Rusku pouze na jeho „Dálném východě“ ve Vladivostoku za cenu 20 kopejek ve zlatě.⁷¹

Tyto plány na rusko-český týdeník nebyly uskutečněny. Potom však zůstává otázkou, z jakého důvodu Michail Gorelov obdržel od prezidenta Masaryka za rok 1922 během svého pobytu v Československu stipendium ve výši 25 tisíc korun a později další finanční podporu, když se s rodinou usídlil ve Francii.⁷²

2.2 Francie

O činnosti Michaila Gorelova po odchodu z Československa nejsou detailní záznamy. Nevíme, kde se zdržoval, ani kde pracoval. Dozvídáme se o něm až roku 1927, kdy v dopise prezidentovi, který je ke složce připojen ve svém originálním znění ve francouzštině bez překladu⁷³, žádá o finanční podporu. 17. března Kancelář prezidenta republiky zpracovávala Gorelovovu žádost. Tajemník Kubelka k vyjádření k žádosti doplnil, že Ministerstvo zahraničních věcí doporučilo, aby Československé velvyslanectví v Paříži s hlédnutím na kauzu o zpronevěře peněz v Maďarsku zjistilo, jakou má ve Francii Michail Gorelov pověst. Masaryk rozhodl, aby mu bylo vyplaceno jako příspěvek prezidenta 1 000 francouzských franků (1 325 Kč)⁷⁴, není-li proti osobě Gorelova námitek. Částka měla být později refundována Ministerstvu zahraničních věcí.⁷⁵ 26. března byla dotyčnému podpora vyplacena.⁷⁶ 14. listopadu téhož roku Kancelář prezidenta republiky obdržela potvrzení od francouzského lékaře ze dne 2. února 1927 o tom, že se Michail Gorelov léčil ve „Fondation Curie“ od 29. července do 5. srpna roku 1926.⁷⁷

Bohužel se začátkem roku 1929 Gorelovo zdraví natolik zhoršilo, že se jeho rodina ocitla v nouzi. V časopisu *Illjustrirovannaja Rossija (Иллюстрированной России)* vyšel 23. února článek od samotného redaktora časopisu, M. P. Mironova, ve kterém prosí čtenáře, aby finančně podpořili těžce nemocného žurnalistu. Mironov zde píše, že jeho starý redaktor z novin *Birževyje vědomosti*, Michail Michajlovič Gorelov, umírá ve strašných bolestech a bídě v Paříži na rakovinu obličej, a

⁷¹ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. 164/27, k. 161, nenazvaný dokument, str. 7-8

⁷² AKPR, KPR – protokol R, inv. č. 1330, k. 25, R 11083/29

⁷³ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 164/27

⁷⁴ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 485/27

⁷⁵ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 297/1927

⁷⁶ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 485/27

⁷⁷ AKPR, KPR – protokol T(tajné), sign. T 164/27, k. 161, T 164/27

vyjadřuje obavu z jeho brzké smrti. V Gorelovově posledním dopise, jenž musel nadiktovat, stojí: „Извините, что не пишу лично а диктую – левый глаз уже вытек, а правым я вижу, как в тумане. Рак это смерть в рассрочку, и моей рассрочке приходит конец.“ Ráno v den, kdy Mironov psal tyto řádky, obdržela redakce informaci o úplném oslepnutí Gorelova. Jako redaktor byl dotyčný podle Mironova temperamentní, silný a měl cit pro zpravodajství, což jsou vlastnosti, díky nimž převyšoval V. M. Doroševiče, pod kterým Mironov pracoval v redakci novin *Russkoje slovo* (*Русское слово*). Tímto apelem na čtenáře se proto Mironov snaží ulehčit Gorelovovi a jeho rodině trápení, a tak redakce jeho novin zřídila fond, kam mohou dobrovolníci posílat peníze. Několik měsíců Gorelova jeho spolupracovníci prosili, aby jim dovolil požádat veřejnost o pomoc. Na konci stránky jsou uvedena jména dárců a částka, kterou věnovali umírajícímu žurnalistovi. Sám Mironov přispěl nejvíce, konkrétně 200 franky, a celkově bylo pro Gorelova vybráno 385 franků.⁷⁸

Další podobný apel sepsal básník Don Aminado, vlastním jménem Aminad Petrovič Špoljanskij, jenž byl otištěn v novinách *Poslednije novosti* (*Последние новости*). Jelikož je v Kanceláři prezidenta republiky uchován pouze onen článek, nelze k němu dohledat bližší informace o daném vydání. Don Aminado o Gorelovovi tvrdí, že byl redaktorem novin *Ranněje utro* (*Раннее утро*), *Moskovskij listok* (*Московский листок*), *Novosti dňa* (*Новости дня*), *Russkaja pravda* (*Русская правда*) a *Birževyje vědomosti*. Mimo to napsal knihu o Marii Baškirceovové, monografii o Maxmilienovi Robespierreovi a francouzské revoluci a etudu o autonomii Polska atd. Gorelov je pro autora talentovaný žurnalista, který již necelých třicet let rozmlouvá skrze svá díla se čtenářem. Říká o Gorelovovi, že pobýval v carském vyhnanství a v bolševickém vězení. Bohužel čtyři roky trvající rakovina jej připravila o všechny síly a zničila mu polovinu obličeje. Nepomohlo ani radium ani chirurgický zákrok. Don Aminado končí článek slovy: „Помогите спокойно умереть, господа читатели, русскому писателю, Мих. Мих. Горелову, бывшему чеховскому пассажиру первого класса!“ Redakce pro dotyčného také zřídila fond pomoci.⁷⁹

---

⁷⁸ M. Mironov, *Помогите...*, in: *Iljustrirovannaja Rossija*, roč. 6, č. 9, Paříž 1929, str. 9

⁷⁹ Don Aminado, *Пассажир первого класса*, in: AKPR – protokol R, inv. č. 1330, k. 25

18. března napsal Michail Gorelov další prosebný dopis Masarykovi o finanční podporu. Tento je oproti prvnímu dopisu prezidentovi psán v ruštině a je zahrnut v *Korespondenci T. G. Masaryka – Slované, Rusové a Ukrajinci*.⁸⁰ K dopisu přiložil také výstřižky z novin, kde se informuje o jeho zdravotním stavu. Gorelov píše, že umírá s pevnou vírou v člověka a ve vzkříšení Ruska, které bude spolu s Čechami a s ostatními slovanskými státy ukáže světu opravdovou svobodu a kulturu. V budoucí život však nedoufá. Odpověď se mu má poslat na jeho adresu bydliště, u níž je jeho pseudonym uveden ve znění M. Joreloff, konkrétně tedy na 27 Av. Schneider, Clamart /Seine/, Francie. Dopis mu vzhledem k jeho zdravotnímu stavu opět psala diktátem žena, Gorelov jej pouze vlastnoručně podepsal.⁸¹

S ohledem na všechny skutečnosti Československé vyslanectví v Paříži 13. dubna rozhodlo poskytnout Gorelovovi bez odkladu pomoc ve výši 5 tisíc korun, což v převodu činilo 3 846,25 franků.⁸² 19. dubna poslal Gorelov děkovný dopis, který Kancelář prezidenta republiky přeložila do češtiny:

„19.IV.29, 27 , Av. Schneider, Clamart /S/

Vaše Excellence, pane prezidente:

Nebožtík Turgeněv pravil, že je šťasten proto, poněvadž žil v době Lva Tolstého.

Umíraje pravím upřímně, že já jsem měl štěstí býti současníkem Velikého Masaryka.

Děkuji Vám za vše dobré, co jsem od Vás viděl.

V hluboké úctě

M. Gorelov

býv. Redaktor „Russkoj Voli“ atd.“⁸³

Michail Gorelov 4. července umírá v Paříži. České nekrology o něm píší jako o jednom z největších žurnalistů 20. století a jako o tvůrci ruské časopisecké školy.⁸⁴

---

⁸⁰ *Korespondence T. G. Masaryk – Slované, Rusové a Ukrajinci*, 2. svazek, Praha 2016, str. 405-406

⁸¹ *Ibid*

⁸² AKPR, KPR – protokol R, inv. č. 1330, k. 25, R 14281/29

⁸³ AKPR, KPR – protokol R, inv. č. 1330, k. 25, R 14932/29

⁸⁴ Např. *Denní zprávy, Malý deník*, in: *Český deník*, roč. 18, č. 187, Plzeň 1929, str. 3

Jako příklad dalších reakcí na Gorelovovu smrt uvedme vzpomínku na něj, psanou právníkem a žurnalistou Arkadijem Rumanovovem a vydanou v novinách *Illjustrirovannaja Rosija* dne 13. července 1929. Několik dní před jeho smrtí jej měl v Clamartu navštívit a poznamenal zde Gorelovova slova: „Думал сегодня, как в двух строках изложить историю человечества: Первая – человекообразный встал на задние руки и пошёл. Второе – человек прочел нагорную проповедь. Вне этого все – суета сует.“ Za 25 let rozvoje ruské žurnalistiky se nejvíce projevili pánové Doroševič, Gorelov a A. S. Suvorin. Gorelov se vyznačoval tím, že od novin vyžadoval aktuálnost, fakta a rychlou odezvu na dění. Pod fotografií připojenou k článku je jako den úmrtí uvedeno datum 3. července.⁸⁵

V osobním fondu Michaila Gorelova, uloženém v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, je na poslední straně rukopisu jeho románu napsáno, že ruský žurnalista zemřel v Praze. Jelikož se většina zdrojů shoduje v označování místa úmrtí v Paříži, tak je s největší pravděpodobností toto tvrzení chybné.⁸⁶

---

⁸⁵ Arkadij Rumanov, *Памяти М. М. Горелова*, in: *Illjustrirovannaja Rosija*, č. 29, Paříž 1929, str. 14

⁸⁶ LA PNP, Gorelov Michail Michajlovič (vl. jm. Gakkebus), č.a.s. 414, 157 11

3. *Ďábelský rok (Anno Diaboli)*

V roce 1930, tedy rok po smrti Michaila Gorelova, vyšel jeho jediný román v autorizovaném překladu E. Adámka jako příloha k *Národním listům* (konkrétní číslo a vydání není v reprintu uvedeno). Samostatného knižního vydání se dílo dočkalo až v roce 2021, kdy jej v jeho původním překladu z 30. let vydalo nakladatelství MAŤA.⁸⁷ Na konci ruskojazyčného rukopisu, který je společně se strojopisem a kopií strojopisu uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, stojí, že autor dopsal *Ďábelský rok* přesně 4. července roku 1928,⁸⁸ přičemž je v knižním vydání v závěru psáno Paříž, 1929. S přihlédnutím na obsah románu by se dalo říci, že je jakousi poslední vůlí Michaila Gorelova, neboť v něm shrnuje svou kritiku bolševického režimu a poměrů v Rusku, o nichž jsme se mohli dočíst v jeho člancích v novinách a v samostatných publikacích, jakou hrozbu tato ideologie představuje pro člověka a možné východisko z jejího sevření. V úvodu, který autor sám nazývá doslovem, píše: „Что представляет собой эта книга? Новый-ли фантастический роман, отличающийся от других только безграничным разгулом воображения? Новую-ли утопию из ряда тех, которые начал Платон, отличающуюся от других лишь тем, что впереди автор усматривает не Золотой Век человечества, не Рай на Земле, а Ад?“ Na závěr této předmluvy plně řečnických otázek dodává, že pokud se čtenář při čtení díla nebude nudit, tak bude autorův účel dokonce předstižen.⁸⁹

Ďábelský rok je antiutopický román. Při jeho rozboru bychom však měli mít na paměti, že Michail Gorelov byl v první řadě žurnalista, a ne spisovatel, tudíž nelze u tohoto díla očekávat vysokou uměleckou kvalitu. Jelikož zde děj ustupuje ideologické rovině, čímž je jejich slavnostním přednášením v promluvách jednotlivých postav zároveň zesměšňuje a kritizuje, má pak text spíše charakter publicistický než umělecký. A tato publicistika v próze, kdy se v díle odkazuje na důležitá data, historické události a na významná umělecká díla, a jeho otevřený útok vůči bolševismu, je jedním z rysů originality Gorelova. Román je rozdělen do 24 pojmenovaných kapitol.

---

⁸⁷ Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha 2021

⁸⁸ LA PNP, Gorelov Michail Michajlovič (vl. jm. Gakkebus), č.a.s. 414, 157 11

⁸⁹ Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha 2021, str. 7

Děj se odehrává v době 300 let po vítězství bolševismu a vzniku Rudé země v hlavním městě Lucifer, dříve známém jako Madeira. Jeden z hlavních hrdinů románu, Angelo, vysvětluje, že toto město bylo vybráno, neboť nemá žádné historické tradice, které by se musely vykořeňovat. Zápletka pak vrcholí na místě zvaném „Páka Archimedova“, což má být středobod Země a mechanismus, jenž dokáže hýbat zemskou osou. Svět je ovládaný totalitní ideologií a společnost se dělí na Vládnoucí a Ovládané, kteří se od nich liší tím, že nemají jména, ale čísla, nemají vlasy, obočí ani vousy a k jejich zátylkům se přikládají psychometry, jež dovedou přechíst jejich myšlení, a za nepřístojné myšlenky jsou odváděni do „polepšovacích laboratoří“. Zvláštní skupinu lidí pak tvoří odborníci, což jsou osoby, jež nejsou připuštěny k vládě, ale ta je nezbytně potřebuje. Vládnoucí mají pochopitelně ze zákona mnoho ústupků a ve všem podstatném se liší od svých podřízených. Ženy jsou od mužů rozeznatelné pouze podle čísel, neexistuje žádné osobní vlastnictví, životy všech jsou řízeny všemožnými Radami od narození a stanou-li se nepohodlnými, jsou tzv. Uspávací rozloženi na molekuly s pomocí „paprsků smrti“.⁹⁰ Vládnoucím je nařízeno, aby, až dovrší 35 let, byli uměle uspani a zabránilo se tak dlouhotrvajícímu vlivu nějaké osobnosti, počasí je řízeno technologií, povrch Země byl znivelizován a téměř každé stranické prohlášení a propaganda jsou doprovázeny zvukem „Meziplanetáry“. A tento vyobrazený totalitní ráj se střetává s rozdílným světem saturnské delegace, která má navštívit Zemi.

Vzhledem k měnícím se perspektivám nelze přesně určit, kdo je hlavní postava. V první kapitole se čtenář ocitá v tzv. bolidu na vojenském stanovišti s obyvateli Rudé země a získáváme představu, jaký vedou v tomto futuristickém světě život. Od druhé kapitoly je čtenář naopak v pozici členů delegace ze Saturnu a společně s nimi je mu postupně představován systém Rudé země. V průběhu díla se v dalších kapitolách z čtenáře stává vševidoucí oko, jež přihlíží osudům všech jednacích postav.

U postav se setkáváme s tradicí signifikantních jmen. Jednou z hlavních postav je předseda Vrchní rady, komisař Rudé země, soudruh Angelo (v rus. originále ve znění Анджело).⁹¹ Je popisován jako třiatřicetiletý vysoký a velmi hubený mladík

---

⁹⁰ Srovnej s románem A. N. Tolstého, *Paprsky smrti Inženýra Garina*, Moskva-Leningrad 1927

⁹¹ LA PNP, Gorelov Michail Michajlovič (vl. jm. Gakkebus), č.a.s. 414, 122 11, str. 3

s černými vlnitými vlasy po ramena, s úzkým knírem a nevelkou bradkou. Vystupuje jako rozený vůdce, podobný Césarovi a Napoleonovi, který ovšem pro lásku ke správce muzea umění, Mariettě, se neúspěšně pokusí o státní převrat. Marietta, blondýnka s černýma očima, jíž Angelo považuje za ztělesnění všech dokonalých vlastností, jej svým obdivem ke starému umění a starému světu přiměje, aby osvobodil myšlení své a ostatních od propagandy, a až do samého konce jej doprovází po jeho boku. Jako jejich zdánliví protivníci, na něž se snaží zapůsobit, jsou Saturnané Archej, Lent a Vit. Autor tyto postavy vykresluje jako bytosti pětirozměrné, kuželovité stíny obrácené špičkou dolů, na něž si lidské oko těžko zvyká. Archej, vůdce delegace, jehož jméno je patrně odvozeno z řeckého ARCHÉ a znamená počátek, původ, je jako nejstarší také nejmoudřejší. Jméno nejmladšího člena delegace Lent může odkazovat na anglické slovo LENT, které označuje čtyřicetidenní půst. Poslední člen Saturnanů, Vit, má pověst nejrozumnějšího a nejučenějšího ze svého lidu. Tito Saturnané vystupují jako zvědaví pozorovatelé, kteří touží poznat lidstvo.

Za vedlejší postavy můžeme považovat Pansofa (z řeč. všeobecná moudrost, univerzální poznání všeho), jenž stojí v čele Rady pro vědu, přičemž ze všeho nejvíce dává přednost historii. Saturnská delegace měla tu čest se zúčastnit koncertu, pořádaném v jeho domě, kde se také seznámili s luciferskými ženami. Ujnon, komisař meziplanetárního oddělení, všude doprovázel delegaci ze Saturnu. Nejdůležitější z vedlejších postav je Eschat (z řeč. ten poslední, konečný), který se po neúspěchu vyjednávání se saturnskou delegací rozhodne potlačit Angelovo povstání, zaútočit na Saturn a silou dobýt Vesmír, aby se stal druhým Ultimem. Za jeho zástupce se prohlásil Rythmus, předseda Hospodářské rady, a poslal na Angela a jeho spojence vojenské oddíly. Mezi vedlejšími ženskými hrdinkami je zajímavá postava Lila. Vzhledem k její povaze lze usuzovat, že toto jméno jí bylo vybráno autorem ze Sanskrtu, kde se Lila vykládá jako hravá a veselá.

Epizodickými postavami, které se v příběhu ocitnou pouze při jedné příležitosti a následně nemají vliv na děj, jsou např. Uč, komisař Rady pro chov lidstva, Gip, komisař Rady pro ochranu zdraví, profesor Plin, komisař Muzea přírodních dějin aj.

Mimo tyto kategorie postav se v díle objevuje i jistá osoba jménem Ultimus, jakožto velká osobnost a legenda, která zboljševizovala celou zeměkouli. Z kontextu této

postavy se můžeme dovtípit, že se jedná o analogii na J. V. Stalina. Oproti němu se o V. I. Leninovi vyjadřuje otevřeně, nepoužívá tady žádné podobenství.

Jak již bylo zmíněno, v tomto románu děj ustupuje ideologickému výkladu. To ovšem neznamená, že by zcela chyběl. Zástupci Rudé země očekávají příchod tříčlenné delegace ze Saturnu, kterou se budou snažit přesvědčit, že komunistický režim není žádnou hrozbou a je pro člověka velmi prospěšný a získají si je tak na svou stranu jako své spojence, aby jim bylo umožněno dobýt celý Vesmír.⁹² V případě neúspěchu by Rada síly obklopila celou zeměkouli plynem tefanem a zneprístupnila komukoli z jiné planety do ní vstoupit. Děj začíná příjezdem zmiňované delegace. Hned zpočátku se delegace stane svědky popravy „paprsky smrti“. Během cesty v bolidu do hlavního města se seznamují s krajinou Země, kdy se Saturňané dozvídají, že žádné ze známých velkoměst a památek již neexistuje a příroda byla taktéž upravena. Další dny je delegaci zorganizována exkurze po nejdůležitějších institucích a dostávají od pověřených osob přednášky o jejich fungování. Zástupci Rudé země jsou přesvědčeni, že tyto výklady mají na Saturňany příznivý dojem. Opak je však pravdou. Zástupci Saturnu odmítnou spojenectví s Rudou zemí a s Angelovou pomocí, jelikož je mu v tom zřizovateli Země zabraňováno, se vrací na svou domovskou planetu. Po jejich odjezdu se Angelo, Marietta, Alarm a Ujnon pokusí u Páky Archimedovy o státní převrat. Bohužel Angelův projev má v sobě příliš složitá slova, nepochopitelná pro Ovládané, tudíž jejich revoluce se setká s tvrdým neúspěchem. Než k nim stačí dorazit stranická vojska, tak Angelo s Mariettou spáchají sebevraždu tím, že se navzájem zasáhnou paprsky smrti. Ujnon je kvůli své nerozhodnosti zatčen a odveden do laboratoře. Na rozdíl od ostatních světových antiutopických románů, jako třeba *1984* od George Orwella, má tento zdánlivě šťastný konec. Zeměkoule je zničena pokročilou technologií Saturňanů a „Vesmír si svobodně oddechl“⁹³(v ruském originále „Вселенная вздохнула свободно“)⁹⁴.

3.1 Komentář k epilogu Miroslava Kroměše

Jedinou doposud známou reflexi Gorelovova románu vložilo nakladatelství MAŤA ke svému vydání *Ďábelského roku*. Tento velmi svérázný a až přehnaně kritický

---

⁹² Téma šíření komunismu do Vesmíru také zpracoval A. N. Tolstoj v díle *Kráska z Marsu*, Praha 1925

⁹³ Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha 2021, str. 192

⁹⁴ LA PNP, Gorelov Michail Michajlovič (vl. jm. Gakkebus), č.a.s. 414, 122 11, str. 122

text od spisovatele a básníka Miroslava Kromiše (vl. jménem Jan Hýsek) z roku 1998 si redakce zkrátila a upravila z dosud netištěného rukopisu. V nezkrácené podobě je článek dostupný na internetových stránkách.⁹⁵ S tvrzením, že toto dílo se netěšilo velkému ohlasu a upadlo v zapomnění, se nedá, než souhlasit. Kromě exempláře uloženém v Národní knihovně neexistovalo v devadesátých letech jiné vydání. Kromiš naznačuje, že by román mohl být ještě vydán kdekoli jinde na světě vzhledem k tehdejšímu kulturním vazbám na Francii. Není tomu tak. Ani v ruském ani v kterémkoli jiném prostředí podle zjištěných informací dílo vydáno nebylo. Jelikož autorovi tohoto epilogu nebyla známa bližší fakta o osobě Gorelova a jeho díle, srovnává tedy *Ďábelský rok* s celosvětově proslulými tituly od Orwella (*1984*), Huxleyho (*Brave New World*) a Zamjatina (*My*). První dva zmiňované má Kromiš sice za pamfletisty, ale pořád se podle něj drží v kategorii literatury a půvab jejich děl spočívá v „neobyčejné jasnozřivosti brilantního intelektu.“⁹⁶ „Gorelov nikoli – jde o čistý brak. Formální naivita *Ďábelského roku* nemá daleko k románům J. M. Trosky, detaily jsou často redundantní, některé logické konstrukce až ludistně samoúčelné, psychologie postav nulová.“⁹⁷ Samozřejmě se z dnešního pohledu dá románu mnoho vytknout, jenže takové vyjadřování působí až podivně zaujatě. Hlavní nedostatky románu Kromiš vidí v jeho opisnosti, v absenci hloubky postav a v naivní zápletce. Jediné, za co román chválí, je jeho přímá kritika komunismu. Nahlédneme-li však na ono dílo v kontextu tvorby jeho autora, známe-li určité charakteristiky ruského románu a nezapomeneme-li na fakt, že se jedná o jedno z řady antiutopických děl, jež reagovala na nově vzniklý Sovětský svaz a jeho zřízení, pak dovedeme ocenit jeho podstatu a myšlenku, jež se nám Gorelov snažil ke sklonku svého života předat. Tento přehnaně negativní epilog, jehož autor se nezdráhá spisovatele nejznámějších antiutopií označit za pamfletisty, si Gorelovův román nezaslouží, stejně jako si nezaslouží upadnout v zapomnění. Nejenže jej nelze považovat kvůli svému obsahu za plnohodnotnou kritiku, jeho vložením do knižního vydání *Ďábelského roku* se dílo zbytečně znevažuje.

3.2 Překlad a jeho problematika

---

⁹⁵ Miroslav Kromiš, *Zapomenutá antiutopie aneb Ten nejhorší nový svět*, <https://lege.cz/brak/gorel.htm> [naposledy navštíveno: 3. 8. 2023]

⁹⁶ Miroslav Kromiš, *Zapomenutá antiutopie aneb Ten nejhorší nový svět*, in: Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha 2021, str. 193

⁹⁷ *Ibid*, str. 193-194

Překlad románu zprostředkoval E. Adámek, což je pseudonym, který je v knižním vydání *Ďábelského roku* připisován uznávanému překladateli Vincenci Červinkovi.⁹⁸ Není známo, proč se dotyčný vyhnul užití vlastního jména. Ačkoliv se dá pochopit, že je překlad poplatný pravopisu českého jazyka 30. let minulého století, stále je mu však co vytknout. Například již samotný název díla se nezdá být dost přesný. Gorelov román nazval *Anno Diaboli*. Ke kontextu díla, jehož děj se odehrává 300 let od vítězství komunismu na celé naší planetě, by se více než Ďábelský rok hodil překlad Rok d'ábla či Léta d'áblova, jakožto protiklad sousloví Anno Domini, zkráceně A.D., česky Léta Páně. Kromě stylistických a typologických chyb se v textu nachází značné množství rusismů. Kupříkladu je namísto slova „století“ psáno „věk“ nebo „potravin“ jsou nahrazeny „produkty“. V jedné části díla se hudební propagandistický doprovod nazývá Meziplanetárem, později zase Interplanetárem. Kvůli těmto nedostatkům nepůsobí překlad jako celek přesně a na současného čtenáře může tak působit nepříznivě.

---

⁹⁸ Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha 2021

Závěr

Michail Michajlovič Gorelov je dnes již osobností pozapomenutou, avšak ve své době byl známou osobností s velkým vlivem na rozvoji ruské žurnalistiky. Řada otázek ohledně jeho života a díla je dodnes nezodpovězených a některým byla věnována tato práce, v níž bylo zjištěno, že ačkoli pobýval v Československu pouze v roce 1922, tak zde zanechal výraznou stopu, ať už svými politickými články v *Národních listech*, plánem k založení vlastního periodika, nebo vydáním svého jediného antiutopického románu *Anno Diaboli*. Ten vyšel v českém autorizovaném překladu od E. Adámka (Vincence Červinky) jako *Ďábelský rok*, po smrti autora v roce 1930. Jedná se o jednu z nejostřejších a nejotevřenějších kritik komunismu ve světové literatuře. Zatímco jiní autoři antiutopii sotva dobývali Mars, v Gorelovově románu je již v rukách obyvatel Rudé země, a jako protivník pozemšťanům stojí planeta Saturn. Sice se mohou vyskytnout námitky vůči umělecké úrovni románu, stále však v sobě nese nadčasové myšlenky a originální rysy.

Závěrem se můžeme zamyslet, které další otázky by se mohly stát předmětem dalšího bádání. Zajímavé by bylo zjistit, v čem spočíval vliv Michaila Gorelova na ruskou časopiseckou školu. Další otázkou je vztah mezi Gorelovem a prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem, jenž poskytl ruskému žurnalistovi v emigraci nemalou finanční podporu. Dále není jasné, proč byl v Evidenci obyvatelstva Prahy veden jako student, do jaké školy docházel či jak se zapojoval do zdejšího života ruské emigrace. Taktéž by se nabízelo srovnání Gorelovovy antiutopie s dalšími díly, např. s tvorbou jeho současníků Alexeje Nikolajeviče Tolstého nebo Jevgenije Zamjatina.

Bibliografie

Archivní zdroje a fondy

AKPR – Archiv Kanceláře prezidenta republiky; KPR – protokol R

AKPR – Archiv Kanceláře prezidenta republiky; KPR – protokol T(tajné)

LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví; Gorelov Michail Michajlovič (vl. jm. Gakkebus)

Národní archiv; Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva

Primární literatura

GAKKEBUŠ, M. M., *Герон и Башикицева*, Moskva 1898

GORELOV, M., *Ďábelský rok*, Praha 2021

GORELOV, M. M., *На реках вавилонских. Заметки беженца*, Berlin 1921

GORELOV, M. M., *Чёрт за рулём. Заметки о большевизме*, Berlin 1920

GORELOV, M. M., *O kořenech bolševictví*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 302, Praha 1922

GORELOV, M. M., *Fata morgana*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 328, Praha 1922

GORELOV, M. M., *Mrtvola*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 334, Praha 1922

GORELOV, M. M., *Strana, která dostala za vyučenou*, in: *Národní listy*, roč. 62, č. 344, Praha 1922

Sekundární literatura

АЛЕКСЕЕВ, А. Д., *Литература русского зарубежья – книги 1917-1940, материалы к библиографии*, Sankt-Petěrburg 1993

ANDREJEV, LEONID, *S.O.S*, Moskva – Sankt-Petěrburg 1994

ANDREJEV, VADIM, *Dětství s Leonidem Andrejevem*, Praha 1967

BLUMENTAL, FRIDRICH, *Буржуазная политработа в мировую войну, 1914-1918 гг.*, Moskva – Leningrad 1928

Korespondence T. G. Masaryk – Slované, Rusové a Ukrajinci, 2. svazek, Praha 2016

Kronika kulturního, vědeckého a společenského života ruské emigrace v Československé republice, 1. díl, Praha 2000-2001

KROMIŠ, MIROSLAV, *Zapomenutá antiutopie aneb Ten nejhorší nový svět*, in: Michail Gorelov, *Ďábelský rok*, Praha 2021

ОКСМАН, Ю., «Русская воля», банки и буржуазная литература, in: М. Жургаз, *Литературное наследство*, т. 2, Moskva 1932

Encyklopedické slovníky

Брокгауз и Ефрон (биографии), *Энциклопедический словарь*, т.3, Moskva 1993

Dr. NĚMEC, BOHUMIL, *Ottův slovník naučný nové doby, Dodatky k velkému Ottovu slovníku naučnému*, str. 897, Praha 1999

Články v periodikách

ČERVINKA, VINCENC, *Ruští spisovatelé za občanské války (1918-1921)*, in: *Zvon*, roč. 21, č. 45 Praha 1921

Denní zprávy, Malý deník, in: *Český deník*, roč. 18, č. 187

DON AMINADO, *Пассажир первого класса*, in: AKPR – protokol R, inv. č. 1330, k. 25

Drobné zprávy, in: *Čech*, roč. 42, č. 59, Praha 1917

Hospodářské pozadí anglického zakročení v Rusku, in: *Právo lidu*, roč. 26, č. 73, Praha 1917

HROMÁDKA, J. L., *Cesty dnešního pravoslaví*, in: *Přítomnost*, roč. 3, č. 48, Praha 1926

Kladení základního kamene k pomníku Husovu, in: *Věstník obecní Královského hlavního města Prahy*, roč. 10, č. 15

MIRONOV, M., *Помогите...*, in: *Illustrirovannaja Rossija*, roč. 6, č. 9, Paříž 1929

Nový ruský časopis, in: *Právo lidu*, roč. 26, č. 8, Praha 1917

PEROUTKA, FERDINAND, *Kouzelník*, in: *Tribuna*, č. 295, Praha 1922

RUMANOV, ARKADIJ, *Памяти М. М. Горелова*, in: *Illustrirovannaja Rosija*, č. 29, Paříž 1929

SLONIM, MARK, *Политическая окрошка*, in: *Volja Rosii*, č. 277, Praha 1921

Švýcarsko Rusku vzorem, in: *Národní listy*, roč. 57, č. 261, Praha 1917

Úmrtí významného ruského žurnalisty, in: *Československá republika, Pražské noviny*, roč. 250, č. 160, Praha 1929

V. S., *Slovanská myšlenka v Bulharsku*, in: *Národní listy*, roč. 61, č. 106, Praha 1921

Internetové zdroje

BERTON, STANISLAV, *Anabáze T. G. Masaryka*

<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2003081002> [naposledy navštíveno: 26. 07. 2023]

KROMIŠ, MIROSLAV, *Zapomenutá antiutopie aneb Ten nejhorší nový svět*

<https://lege.cz/brak/gorel.htm> [naposledy navštíveno: 3. 8. 2023]

Stará mapa hl. m. Prahy [naposledy navštíveno: 4. 8. 2023]

http://web2.mlp.cz/mapa1938/list_39

ŠARLAJ, SERGEJ, *My Peredelkino*

<https://terijoki.spb.ru/history/templ.php?lang=en&page=peredel> [naposledy navštíveno: 21. 4. 2023]

WIKIPEDIA

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%BA%D0%BA%D0%B5%D0%B1%D1%83%D1%88> [naposledy navštíveno: 3. 8. 2023]

Přílohy

Obr. 1

Zdroj: Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, sign. 001361/00, č. p. 1315, Tiskopis na žádost o cestovní pas

Obr. 2

Zdroj: Arkadij Rumanov, *Памяти М. М. Горелова*, in: *Иллюстрированная Россия*, č. 29, Paříž 1929, str. 14